

EMIGRANT!

Naručujte i šrite naše kalendare, ker time vršite svoju patriotsku emigrantsko dužnost.

STRAS

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH

EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

RAZDOBJE

Bilo je to za časa osvobodilne balkanske vojne, v času po tej vojni tja do izbruha svetovne vojne. Gospod ban Dravske banovine, Dr. Drago Marušič je bil v omenjeni dobi odvetniški koncipijent v Gorici. Gorica pa je bila takrat vplivno kulturno, prosvetno in politično slovensko središče. V istem razdobju je živilo in delovalo na različnih javnih popriščih več odličnih mladih kulturnih, političnih in socijalnih javnih delavcev. Ti so bili: Dr. Dinko Puc, Dr. Bog. Vošnjak, Dr. Dermota, Dr. Knaflič, Dr. Irgolič, Dr. Sapla i. t. d., ki so se zbirali okrog starejših narodnih voditeljev različnih političnih in kulturnih smeri. Politične znanstvene revije »Vedas« in »Naši zapiski«, ki so izhajale v Gorici, so razglabljale takratne aktuelle slovenske probleme. Najmlajši smo se zbirali v goriški »Prosvetni«, »Sokolu« in »G. S. M.«, Akademiki v »Adriji«. Društveno živiljenje je bilo silno razvito. Bila je to markantna doba v našem živiljenju goriških Slovencev, ki je tudi na druge slovenske pokrajine ranske Avstrije močno vplivala.

Vso napredno mladino vseh frakcij je prevladoval čist jugoslovenski duh. Srednješolska in akademska mladina, trgovska in obrtniška mladina, delavska in kmetska mladina, se je zbirala okrog svojih naprednih jugoslovensko orientiranih voditeljev. Ako to premislimo, so danes res ne morem čuditi, da je v isti dobi odposlanec slovenske revolucionarne prepovedodržave omladine, naletel baš v Gorici na najugodnejšo tla za seter semena revolucionarnih in tredističnih idej.

Iz sokolske zibelke in Meke slovenske Prage so nam prinesli luce slovenske prosvete, očeta Masaryka realistično politiko in Tyršev brezmejni narodni idealizem in misel požrtvovalnosti v delu za svoj ljubljeni narod, naši praški študentje. Na čelu teh študentov je bil Dr. Marušič. Predavanja, gospodarski tečaji, pevske slavnosti, dramski predstave, sokolski izleti in zleti, otvoritve knjižnic, tajni sestanki in propagandni pohodi so se tedaj vrstili drug za drugim. In ni je bilo skoro prireditve, da bi Dr. Marušič ne bil na njej predavatelj, govornik, telovadec, aranžer ali spiritus agens.

Tako se je pričel širiti iz revne goriške sokolske telovadnice in iz društva »Goriške slovenske mladine«, revolucionarni jugoslovenski duh v mesto in na deželo med priprosti narod. Člani teh dveh društev so držali stalni kontakt med mestom in deželom posebno pa med mladino. Značilno je to, da je bil podstarosta goriškega Sokola in predsednik Goriške slovenske mladine baš v tej dobi Dr. Marušič. V Dr. Marušiču smo mi mladi Sokoli videli pravega podstarosta, ne samo stereotipnega društvenega funkcionalistja, pač pa pravega brata. Kako ne? Saj je bil on živa vez med telovadnicami, vaditeljskim zborom in odborom. Slal je v naših vrstah in z nimi telovadil. In kolikokrat je stopil pred vrsto in telovadnici in nam povedal v kratkih in jedrnatih besedah ono, kar smo vsi čutili, kar pa povedati nismo znali. Pa on ni bil samo Sokol v telovadnici, bil je tudi pravi Sokol izven nje. Razumeval je bratstvo, tako, kakor ga more razumevati le Sokol izgoren v Tyrševem duhu. Načelo svobode, bratstva in enakosti je uveljavljal povsod v javnem in zasebnem živiljenju. Stal je v naših vrstah, telovadil, je z nami, na izletih je bil, pri pesmi in veselju z nami, a bil je tudi v nesreči in žalosti z nami. »Goriška slovenska mladina« je bila pa za takratne čase prepotrebno družabno društvo, ki je s svojimi prireditvami vzdrževalo trajni kontakt med odraslo trgovsko, obrtno, delavsko mladino in inteligenco v mostu. In nje predsednik je bil zopet — Dr. Marušič. »Slovenska mladina« sta prirejala svoje prosvetne prireditve, ki so skoraj vse vedno bolj in bolj dobitivo karakter nacionalnih revolucionarnih manifestacij. Mi mladi smo instinkтивno čutili, da je Dr. Marušič naš vodja. Zbirali smo se okrog njega in poslušali njegove bratske nasvete. Svedela, da smo vse v mladeničkem ognju vzplameli, da so se mnjenja križala — a vedno je bilo vse poravnano. Ni bilo med nami ne zavisti ne častitljepja. Delo za narod nam je bilo vse. Tako nas je znal on vzgojiti. Saj nikdar ni nikomur s svoje autoriteto jemal načel. Vedno je skušal nasprotnika prepričati in, ako ni naletel prav na najbolj zamašena ušesa in strupenega nasprotnika, se mu je to vedno posrečilo. Napram nasprotnikom je bil lojal in objektiven. Tako je znal Dr. Marušič vzgojiti mladino. Vzgojil je cel kader sodelavcev, tako, da je baš iz teh krogov izšlo veliko število poznejših in sedanjih javnih delavcev na vseh poljih javnega udejstvovanja, ki so še danes tako orientirani, kakor on.

V javnem delu in v opisani atmosferi s trdnimi načeli, smo pričakali izbruh svetovne vojne. Ako se danes spominjam negovih bodrilnih besed v onih neznenih, nervoznih dneh od Vidovega dne, pa do izbruha svetovne vojne v letu 1914, izrečenih

MARUŠIČ
K PETDESETLETNICI BANA DR. DRAGA MARUŠIČA

Ljubljana, 4 decembra 1934.

V častno dolžnost si čutimo, ko pišemo k pedesetletnici našega človeka — Krašanca, ki zavzema danes enega najvišjih položajev v javnem živiljenju. Ban dr. Drago Marušič, rojen 10. dec. 1884. v Opatjem selu na Krasu, na tem lepem prostoru naše domovine, ki mu pa je narava le skopo odmerila mero blagostanja, iz kmečke hiše — ker na Krasu ne more biti drugega — je že tu spoznal vso lepoto in zdravje vasi, a si je obenem vtisnil globoko v značaj vso prikrito muko, trpljenje in žuhave roke našega orača. Živiljenje našega študenta s Krasa ni rožnato in le močna narava, ki mu jo je vtisnila zemlja, v kateri raste kamenje in samo kamenje, mu da sil dovolj, da premaga največje ovire. Nadaljnje živiljenje dr. Draga Marušiča je prestopilo okvir nāvadnega romarja te zemlje. Sam pravi: »Kaj takega zmora le Krašvec« in pri tem moramo pomisliti samo na ono pot, ki jo je napravil s srbsko vojsko kot vojak, čez albanske gore. Doslednost in trdnost v značaju mu je vcepila rodna zemlja. S to diko je vstopil v javno delo. Pred očmi pa mu je bdela vedno vas, kmečka vas, dežela, kjer naj črpa narod svoje živiljenske soke. postal je veren tolmač živiljenskih potreb in stremljeni našega malega, zlasti kmečkega človeka. Dne 4. dec. so potekla štiri leta odkar je postal ban. Na tem mestu zlasti se še posebno in jasno izražajo vse vrline njegove osebnosti. Od ranega jutra do pozne noči ga vidimo, vedno svežega pri delu in to v časih, ki niso nikakor rožnati, a bremena odgovornosti podesetljena.

Mi, rojaki, mu čestitamo ob jubileju. Ena kaplja trpkе zavesti bo sicer kanila v časo radosti. Ni nam usojeno, da bi proslavili to priliko doma, ob teretu in prštu, svobodno med svobodnimi. Krepi nas pri tem zavest, da mora tudi to priti in da mora biti vse delo v to usmerjeno.

G. ban dr. Drago Marušič: Se mnogo let!

(Agis)

***

Široka planota, mala vzpetine, vmes ozke dolinice. Povsod tod, skinaln svet. Skromni redki gozdovi, skopa trava, največ kamenja. Bolj redko posejano hliše in vase. Preko vsega pa burja. Toda v zlatem blešku oblija sonce te gricje in vase, žareče in vroče. V dolinach in v brajdah zori temorudeči vinški sok, vzbujajoč v srcih veselje in petje. V daljo gredo obzorja, široko odprta. Gonški kras!

Tam se je pred več kot tisoč leti ustavil naš rod in ostal. Medtem ko je zašel v široko Furlansko ravan, podlegel na plodnih tehnavalih tujih plemen, je on na teh negotoljubnih planotah vzdržal, na meji domovine ob prelepem morju.

V težkem boju z naravo, borbi z malopodnozemljo, ki ji je moral s krvavimi žulji iztrgati kos kruha, da se je preživel, je rasel tod trd in uporen rod, z vsemi žilicami svojega srca priklenjen na to zemljo.

Skoro na robu tega Krasa leži Opatje selo, v njem skromna kmetska hiša, ki je bila dom dr. Draga Marušiča.

Njegov delež je bil od rojstva trda usoda sinov te zemlje. Kot mnogi drugi, je tudi on zapustil dom, da si pribori kosek boljšega živiljenja. Kot popotnik je nesel s seboj polno dušo mladostnih upov, nesel pa tudi v sebi uporno borbeno nрав svojega rodu, pravi kraški fant.

Mlad študent je zašel že v Gorici na srednji šoli v borbo Slovencev proti Italijanom in Nemcem, ki je zavzela že

jajoča se ločitev duhov v vrstah slovenske inteligence. Dijaštvo, ki je kipela v upor! Na Belo goro so romali slovenski študentje s češkimi množičami, poslušali bojne klice na mogočnih zborovanjih. Niso si stavili pisanih programov, sovražili so učeno teoretičiranje. Ti študentje so se zbirali v akademskem društvu »Ilirija«. Hodili so po Pragi odprtih src in z odprtimi očmi, poslušali hrepeneče utrip velikega živiljenja, se napajali ob silnih in prepričajočih besedah velikih buditeljev češkega naroda. Zbori in sestanki, poulicene borbe, povsod, kjer je donel klic na boj za svobodo češkega naroda, za svobodo Slovanov, tam je bilo njihovo mesto. Preveč je bilo v študentu Marušiču borbenega duha, preveč kipečega mladostnega idealizma, da se ne bi pognal z vso silo v to živiljeneje.

Ceški realisti, njim na čelu Masaryk, ki je rad predaval dijakom, so pokazali pravo pot, ki naj jo hodi slovenska inteligencija.

Dobili so hvaležne učence. Višje in dolje so hrepenele mlada srca, kot so hoteli spodaj v mali domovini, kot so pridigali tovariši teoretički. Brez velikih razpravljanj so se znašli s hrvatskimi in srbskimi študenti, in se vedno bolj zblževali. Že leta 1908 so se združila društva »Ilirija«, »Hrvati« in »Šumadija« v skupnih prostorih. Nastala je prva jugoslovenska akademika organizacija. Voditelji v domovini niso pokazali pravega smisla, pač pa pokojni Supilo, s katerim so bili v tesnih stikih. Tudi velik del organiziranega slovenskega dajaštva je stal še ob strani. Češka jav-

na tajnih sestankih in odhodnicah k vojnom dojmimo, da so bile te besede izbruh notranjega trdnega prepricanja in vere v zmagovo. Pravice in jugoslovenske ideje. Razkropili smo se nato dobesedno na vse štiri vetrovne sveta. V vojno na različne fronte, v konfincije in internacije, v zapore, kasneje v begunske taborišča. A naš ubogi in zavedni goriški rod je nastopil svoj križev pot na Golgotu.

Naš vodja Dr. Marušič je prvi dan mobilizacije, po znamenitem »veleizdajniškem« poslovilnem večeru, odšel na fronto. Spremljale so ga želje priateljev, da bi se nam vrnil zdrav in čil. Avstrijska policija ga je iziskala, a ga ni našla. Dolgo smo čakali vesi na njem in že smo mislili, da je utonul zadev od slovenske krogle v galilejskem blatu... Sele čez par let smo nekateri zvedeli na nekem tajnem sestanku na Dunaju, da je Dr. Marušič živ. To vest smo sporocili vsem pristašem in prijateljem.

Rusko vojno ujetništvo, vstop v jugoslovensko legijo na sbrsko stran, strašni albanški umik, propagandno potovanje po Ameriki, čvrsto in naporno politično delo na mednarodni pariški konferenci, so bile nadaljne faze njegovega udejstvovanja za globo, v srcu ukoreninjeno, jugosloven-

sko misel. Njegova očja domovina Goriška, je ostala pod tujim jarmom. Strašen udarec, ki jo ljubi v vso bitnostjo. Sele, ko svojemu narodu v tujini ni mogel več kontakstati se je vrnil zadnji izmed javnih delavcev, a ne v Gorico, kamor ga sovražnik niti pustil, pač pa v svobodno Jugoslavijo. A Jugoslavija takrat še ni bila duhovno ujetinjena. Zopet ju tu pričel z javnim delom v ljudskih in kmetskih vrstah.

Ban — visoka stopnja v javnem živiljenju, ki jo je mogel doseči priprasti sin manega kraškega kmeta, ki je terjal iz kamna vsakdanji kruh! Dosegel jo je z lastnim delom, po lastnih zmožnostih in velikih zaslugah za državo.

Zret mož se ni, tudi na tako odličnem mestu, v svoji notranjosti, v čustvih, v načilih in idejah, izpremenil. A tudi po značnosti se ni izpremenil. Cerst in krepak, neizmerno delaven nosi težko breme javnega funkcionarja v sedanjih najtežjih časih z mladeničko vzdržnostjo, kljub vsem živiljenskim peripetijsam. Vidimo ga kot javnega delavca dokončavati svoje živiljensko delo: tudi duhovno združiti vse Slovence v jugoslovenskem državnem taboru.

Ob tej priliki naj sledi mala reminiscencia.

Ko so si pred vojno prekrat Slovenia v Gorici osvojili ulico ob priliku izleta nekaj nemškega »Gesangsvereina«, je goriški Narodni odbor sklical v Trgovski dom, ki je bil prav za prav naš Narodni dom, protestni sklad. A nam mladini ni bilo za pampante protestne rezolucije proti italijansko-nemški protislovenski zvezzi. Zato smo na prvo opozorilo, da prihajajo Nemci v sklenjenih vrstah v mesto, udarili na najživilnjejo goriško ulico pred ljudski vrt in razpršili Nemce, predno je mogla intervenirati avstrijska policija, in jih ob opazovanju pastenih Italijanov, s silo razgnali na vse strani. Bilo nas je več aretriranih. Prvi med nimi seveda Dr. Marušič. Ko so o aretaciji izvedeli naši fantje, prišli so pred takratno okrajsko glavarstvo in demonstrativno zahtevali izpuštanje aretrirancev. Na goriških vročih ulicah so padli ob tej priliki javno prvi vzklikli: »Zivijo Marušič!«

In sedaj ob prilici njegove živiljenske 50-letnice, od srca ponavljamo vzklike one mladine in onega ljudstva, ki je pred 20 in več leti na goriških ulicah, z njegovim imenom, demonstrirala proti krivicam avstrijskega nasilja: »Zivijo dr. Marušič! in dodajmo: »Zivijo ljudski ban dr. Marušič!« (Kozeta).

nost je to stremljenje podpirala, praska obcina je ponudila pomoc, zlasti prostore jugoslovanske organizacije.

V prvih vrstah so delovali Marušič, Milko Krašovec, Salamun in drugi, ter Dalmatinec Gjunko in Bosanec Vidovič, Radman, pa tudi mnogo drugih.

Niso si mučili možganov z učenimi razpravami, opazovali so, poslušali in čitali, ter takoj napravili sklep in šli na delo da ga izvrše.

Z njimi so nastopili isto pot »Savani« na Dumaju, »Triglavanie« v Gradcu.

Aneksija Bosne in Hercegovine je ustvarila ugodna tla za delovanje v domovini, še bolj veleizdajnički proces v Zagrebu.

Radi tega delovanja pa se ti študentje niso profilištrili. Sama pojoca mladost jih je bila.

Velika družabnost in prijateljstvo, šala in dočit jih je družila, da je vsem ostal po praskem življenju čudovito lep spomin. Med najbolj veselimi in dočitnimi družabniki je bil Marušič prvi. Vsem iskren in najboljši prijatelj, zavolen in duhovit, poln domislic, — znamo je njegovo kraljestvo Prikrije — vedno in povsod najboljši tovariš. Čeravno je moral mnogokrat tudi sam, kakor mnogi drugi, stisniti pas ter prespati obed, pa tudi večerjo. Kaj je to bilo mlademu študentu!

Prišel je konec tega hrupnega dijakega življenja. Drug za drugim so odhajali iz Prage v domovino. Marušič, mladi doktor, v Gorico. V Gorici se je takoj začel udejstvovati v javnem življenu, v družtvih in političnih borbah. Tla so bila nad vse ugodna. Sokolska družstva so kar rastla iz tal, z njimi druga, časopis in knjiga sta zašla v vsako najbolj oddaljeno hišico, zakipelo je vsestransko in silno kulturno in politično življenje, politično je zavzelo jugoslovansko borbeno smer. Pred višimi cilji so se umaknili mali domaći spori v ozadje, medsebojne politične borbe so izgubile ostrino. Vse bolj se je družil ves narod voju za nacionalni značaj dežele in mesta, je zahrepnel po popolni svobodi in združitvi Jugoslovanov.

Bila je prelepa doba prebujenja cele Primorske, ko so šteli leta, pet, deset, ko padeta Gorica in Trst.

V tej borbi je z vso vnero in v prvi vrstah sodeloval dr. Marušič.

Zlasti na vasi med priprostim ljudstvom, ki ga je najbolj poznal in mu je bilo najbližje. Pa tudi med dijastvom, v katerega vrstah so se zbirali najbolj borbeni, jugoslovansko usmerjeni fantje iz cele Slovenije, je bil nadve priljubljen vsakdanji gost, bolj prijatelj kot vzgojitelj. Povsod in vedno je nastopal v revolucionarnem jugoslovanskem smislu, borben do skrajnosti, nikdar pa zagrizen napram rojakom drugačnega svetovnega nazora.

Vzporedno in istočasno so delali tudi drugi z njim in na drugih poljih. Vsled tega dela je dozorevala jugoslovanska setev in zlasti mladina je že težko pričakovala, da nastopi veliki dan.

Radi tega je bilo mogoče, ko je prišel težki čas preizkušnje, da so na dan mobilizacije Gorški Sokoli položili prizzo, da se bodo borili proti Austriji in za osvobojenje Jugoslovanov. Na nepozabni odhodnici pri »Jelenu« v Gorici je dr. Marušič istega dne zbranim Sokolom spregovoril v poslovilnem nagovoru drzne besede :

»Sedaj ali pa nikoli, naš čas je prišel!«

Vsak naj stori svojo dolžnost! Vrnem se svoboden, ali pa se sploh ne vrнем! Vemo pa, da v Avstrijo nikoli več! Postavl je program za odločilno borbo. S tem slovesom je odšel na vojno, iz Galicije v Rusijo, odtam ob prvi prilik s pokojnim Tomom Šorijem v Srbijo, da dejansko dokaže svojo jugoslovansko zavest in da doprine svoj delež žrtve v borbi za svobodo. Doživel je strahotno albansko tragedijo.

Preko Albanije ga je peljala pot v Rim odkoder je moral proč. Šel je v London k jugoslovanskemu odboru, ki ga je poslal v Združene Države Severne Amerike, da organizira naše izseljence v jugoslovanskem smislu.

Prepotoval je vse naselbine Slovencev širok ogromne države, po končani vojni pa se je vrnil. Odšel je v Pariz, kjer je bil takoj sprejet v mirovno delegacijo naše države. S svojim delom in sposobnostjo si je pridobil veliko zaupanje in dan mu je bil važen referat v odseku za reparacije. Mnogo je potoval, nad vse požrtvovalno delal, mnogo se naučil. Toda srce ga je vleklo v domovino.

Ker ni mogel nazaj v Gorico, po krvici izgubljen, ker ni smel na svoj dom, je šel v Ljubljano.

Zapustil je diplomatsko službo ter se vrnil po petih letih iz Pariza. Svoboda je bila priborjena, treba je bilo osvobojeni domovini delavcev, da popravijo, kar je vojna povzročila škode, da vzgoje v svobodni domovini za svobodo zrel narod!

Sam kmetski sin, je našel takoj svoje mesto med kmetskim narodom, med katerim je začel z vso vnero delovati. postal je borec za njegove pravice, za ustvaritev močnega, gospodarsko neodvisnega kmetskega stanu, ki je storil hrbitenico države.

S svojo sposobnostjo, s svojo neutralno pozrtvovalnostjo s svojim iskrenim značajem, si je pridobil kmalu največje zaupanje med ljudstvom, kateremu je zvesto služil.

FAŠIZAM PROTIV PRAVOSLAVNE CRKVE U ITALIJI

KRŠENJE MEDJUNARODNIH OBAVEZA

NA BRUTALAN NAČIN IZ ZADRA JE PROTJERAN VRŠIOC PAROHIJSKE DUŽNOSTI
SVEŠTENIK G. DUŠAN KORDIĆ

G. DUŠAN KORDIĆ
protjerani vršioc parohijske dužnosti
u Zadru.

Poznato je, da u granicama sadašnje Italije, pored katolika, koji tvore večinu našega naroda Julijske Krajine, ima i pravoslavnih Jugoslavena. Postoje tri crkvene općine pravoslavnih Jugoslavena u Italiji, i to u Trstu, Zadru i selu Peroju kod Pule. Za razliku od katolika, koji su prijali Italiju, Jugoslaveni pravoslavne vjere zaštićeni su talijansko-jugoslavenskim ugovorima bar u pogledu svoje vjeroispovijesti, u pogledu postojanja njihove crkve, njihovih crkvenih općina i svećenika.

U Nettunskim konvencijama obuhvaćena su dva sporazuma, kole se odnose na pravoslavne crkvene opštine u Trstu, Zadru i Peroju.

Tim sporazumima priznata im je puna duhovna sloboda, priznata je opštinska funkcija jurističkih tijela itd. I gledje svećenika postoje u Nettunskim konvencijama klauzule, koje ih zaštićuju u pogledu slobodnog, nesmetanog bivanja na talijanskem teritoriju i slobodnog izvršavanja njihovih svećeničkih i dušobrižničkih funkcija.

I već samim time što Italija nema svoje pravoslavne crkve i svojim pravoslavnim svećenicima Talijana u neku je ruku položaj pravoslavnih svećenika Jugoslavena povoljniji nego položaj katoličkih. Pravoslavni svećenik ne može biti šikaniran od episkopa Talijana, kako se to dogadja slavenskim svećenicima. Isto tako ne može se dogoditi, da na mjesto jednog pravoslavnog svećenika Jugoslavena dodje jedan talijanski svećenik, jer ga — nema. Pravoslavni svećenici u granicama Italije u spomenute tri opštine potpadaju pod crkvene organe, koji se nalaze u Jugoslaviji. Patrijarh u Jugoslaviji je najviša hrišćanska i za crkve u Trstu, Zadru i Peroju.

Pa ipak ni pravoslavnoj crkvi u Italiji ne cvatu ruže.

Ma da pravoslavne crkvene opštine u Trstu, Zadru i Peroju ne pokazuju nikakve tendencije nelojalnosti prama talijanskog državi i narodu, fašistička Italija ne gleda najboljim okom na njih. Pravoslavna crkva u Trstu, najlepša pravoslavna crkva Jugoslavena, na istaknutom mjestu usred Trsta, trn je u oku fašista, ma da su njezini vjernici u glavnem jugoslavenski državljeni. Mala seoska crkvena opština u Peroju iskusila je prvi fašističkih godina ugodnosti fašističkog terorizma. Zadarska pravoslavna crkva predmet je najveće mržnje od strane fašista. Otvorenih napadaja i nema toliko, ali se protiv nje vodi podzemna borba.

Ali dogodilo se i jedan slučaj, koji prelazi iz okvira te tajne borbe protiv pravoslavne crkve, koja je zaštićena mirovnim ugovorima. Dogodilo se nešto što zadire u međunarodna utanca, i što treba zabilježiti kao prekršaj Nettunskih konvencija od strane službenih Italije.

Službena Italija prognala je jednog pravoslavnog svećenika sa svoje teritorije na način, koji se nije smio desiti. Slučaj je to, koji se ne smije ostaviti a da se ne ispitati i da se ne poduzmu nužni koraci, makar se stvar i nije dogodila danas ni jučer, nego pred desetak mjeseci.

O tom slučaju, kad se je deslo nije u našoj štampi pisano ništa, a ne bi ni sada bilo pisano ništa, da nismo konstatovali, da nema smisla o toj stvari šutjeti iz nekih obzira.

Na koncu to je jedan od krupnijih dogodaja iz života našega naroda pod

Italijom i svakako najkrupniji dogodaj iz odnosa pravoslavne crkve i talijanske države.

Treba dakle da bude zapisan ako ništa drugo, a ono radi historije u ovom našem listu, koji bilježi sve, što se događa našem narodu pod Italijom.

Iz Zadra je bio policijski protjeran vršioc parohijske dužnosti Dušan Kordić

Taj mladi svećenik rodom je Zadrinjan. Im je muda sada o tri deset godina. U posmanjanju svećenika za naše općine pod Italijom predstavljao je silu na koju se je i te kako računalo. Po svršenim bogoslovnim naukama u Sremskom Karlovcu bio je postavljen najprije za djakona u Trstu i tu je vršio i katchetsku službu na srpskoj školi, koja postoji u okviru crkvene općine do konca 1929. Zatim je bio premješten u Zadar i postavljen za vršioc parohijske dužnosti. Bić je jedini pravoslavni svećenik u Zadru, gdje je broj pravoslavnih Jugoslavena prilično velik, a ujedno mu je bila povjerena i kapeljana u selu Crno do jugoslovenske granice. Tu je služio prigodom krsnih slava i večih praznika. Iako su ga fašisti gledali krivo i zbog njegovog rada u zadarskoj crkvi, naročito im je bilo krivo, što on kao svećenik dolazi u Crno, jer su smatrali, da se time u tom pograničnom kraju kroz pravoslavnu crkvu oživljuje nacionalni duh. Običaj je naime kod pravoslavnih, da uz crkvu pjevaju narodne pjesme, da igraju kolo, a razumljivo je da su govorili i svojim jezikom... Čak i oni seljaci, koji su organizovani u fašističke organizacije, kad bi došli svojoj crkvi, vratili bi se svojim starim nacionalnim osjećajima. I to je valjda smetalo assimilaciju u Zadru i okolici... Sve se je više zbog tih stvari, za koje nije bio on kriv na svećenika Kordića počelo motriti i pratiti svaki njegov korak, a njegov vjerski rad ocenjivao se je, sa sasvim krivim pretpostavkama, nacionalnim i političkim radom.

U svakom njegovom pobožnom gestu gledalo se politiku.

Kad bi bio htio da napusti svoju »politiku«, on bi prema shvatjanju zadarskog fašizma, bio morao napustiti svoju crkvu. Na veliki petak 1932. na primjer, poslije svršene procesije policija je upala u crkvu i svećenik

Kordić bio je oklevetan najbezobraznije, da je organizovao procesiju i pjevanje na našem jeziku u svrhu demonstracije. Ali

zar može on biti kriv zato, što su se toga

dana svi zadarski Jugosloveni okupili oko pravoslavne crkve, da čuju molitvu na svom jeziku, kad im to drugdje nije moguće čuti? Talijani od danas ne mogu da shvate, da je ipak na te procesije pravoslavna crkva imala pravo i za vrijeme Venecije. Crkva je u Zadru stara i ima veliku tradiciju, a dugo je u Zadru postojala i pravoslavna bogoslovija.

Sad međutim biva pravoslavna crkva stalno kontrolisana od agenata, a na Božić 1933. u crkvu su ušli kao stražari talijanski karabinieri...

Njihova se namjera vidjela po tome, što su za vrijeme čitave službe božje stajali s kapama na glavi, što inače ne čine niti u kinematografima. Svojim su bahatim držanjem upravo izazivali i trebalo je doista mnogo strpljivosti i bogobojaznosti da se to podnese.

Šikane protiv svećenika Dušana Kordića, koje ne čemo u detalje da iznosimo, doživjele su svol vrhunac 23. januara 1934, kad je bio pozvan na kvesturu gdje mu je pročitan dekret rimskog ministarstva unutarnjih poslova, kojim je prognaan sa cijelog teritorija Italije.

Imao je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset i četiri sata da seli preko granice. Uspio je ipak, da svojim protestom i pozivanjem na svoje pravo zaštićeno konvencijama, da mu se drogo odgodzi za nekoliko dana. Tražio je da mu se saopći razlog, požalio se jugoslovenskom konzulatu i višim duhovnim vlastima, ali je za nekoliko dana ipak morao da pređe granicu.

Nam je odmah, u dvadeset

ITALIJA, FRANCUSKA i JUGOSLAVIJA

Sad, dok se u Ženevi tretira pitanje jugoslavenske tužbe protiv Madžarske, zanimivo je ono što o stanu Italije kaže jedan od najprominentnijih francuskih političara de Jouvenel, bioši francuski ambasador u Rimu, koji je inače poznat po svojim velikim simpatijama prema fašističkoj Italiji. On je stranoj stampi dao izjavu, u kojoj kaže:

Pitanje zbljenja između Italije i Francuske ima neposredne veze sa pitanjem odgovornosti za marseilleski atentat. Dok se u tom pogledu Italija ne približi Francuskoj, o prijateljskom sporazumu između obih zemalja ne može biti ni govor. Ni sama Italija ne poriće da su Pavelić i Kvarner, uapšeni u Torinu, politički krivci. Da je ona ne poriće da su zaista ta dvojica učestvovala u pripremanju marseilleskog atentata, ali ona neće da ih izda Francuskoj.

De Jouvenel kaže dalje, da je Italija, isto tako kao i Francuska na Jugoslaviju, mogla utjecati na Madžarsku kao svoju sestrinu. Ona toga nije učinila. Ona uopće ništa nije učinila da se duhovi u vezi sa marseilleskim atentatom primire, a kako čujemo, sada još Italija prima i emigrante, teroriste koji se sklanaju iz Madžarske. Italija je kao i sve ostale evropske države trebala da pomogne francuskim i jugoslovenskim vlastima da se zločinci i krivci za marseilleski atentat pronađu i predaju francuskim vlastima. Ona toga nije htjela da učini. Poslije takovog stanja stvari nemojmo se ni nadati, da će između Francuske i Italije uskoro doći do prijateljskog zbljenja.

»IL POPOLO DI TRIESTE« STAR JE VEĆ ČETRAEST GODINA a još uvek je u svom pisanju balavo neozbiljan

Trst, decembar 1934. — Die 1. decembra navršilo se četraest godina otkako je osnovan fašistički list »Il Popolo di Trieste«. U jednom članku, koji je tim povodom izšao u tom listu na prvom mjestu govor uredništvo o velikim zaslugama toga lista za fašizam i talijanstvo Julijanske Krajine. I zavjetuje se, da će na toj liniji nastaviti, jer tako želi Duce. Sekretar Perusino u svom pismu »Popolu« govorio o tome, kako treba uz granicu na istoku Italije držati visoko plamen fašizma... Razumije se, »Popolu« nije mogao a da se ne sjeti atentata, koji je na njega učinjen pred nekoliko godina i zbog kojeg je došlo do streljanja četvorice Jugoslovana kod Bazovice...

VELIKA MILOST BENITA MUSSOLINIJA GLADNOJ ISTRI

Pula, decembar 1924. — Se velikim naslovima i s puno fraza ponizne zahvalnosti fašistički listovi Julijanske Krajine javljaju, da je predsjednik vlade Benito Mussolini odredio svotu od 50 hiljada lira za fašističku »Opera assistenziale« za besposlene u Istri. Doista velika milost...

Posljednje viesti

STANKO ČOK JE PO DESETLETNEM ZAPORU KONFINIRAN ZA 3 LETA

Trst, 6 decembar. — Stanko Čok, iz Lonjerja, ki je po prešteletni kazni u italijanskih lečah, bil vendarle izpušten, je bil pridržan u tržačkih zaporih. Sedaj pa je bil konfiniran za tri leta. Medtem pa ni smel niti domov, da bi se od svojih sorodnikov poslovil.

Konfinacija je motivirana z razlogom, da nima kam iti. V resnici pa je zadeva drugačna. Oblasti so namreč najprej vpravili sorodnike, ali bi bili pripravljeni ga sprejeti. Na povoljni odgovor so priše oblasti z drugimi zahtevami. Zahtevali so namreč od njih, naj bi prevzeli jamstvo, da ne bo Stanko Čok zbežel preko meje. Ker takega jamstva niso mogli prevzeti, tem manj, ker se s Stankom sploh niso mogli dogovoriti, je bil Stanko Čok konfiniran za dobro treh let. Kraj konfinacije ni še dočlen.

Nevarnost je velika, da bodo slično postopali z vsemi obsojenci, katerim je bila z zadnjo amnestijo znižana kazen in ki bi morali v kratkem priti na svobodo. Tako izgleda u fašistični Italiji amnestija.

FRANCE BEVK, DR. PAVLIN, BRATUŽ, DR. ABRAM ARETIRANI IN SPUŠČENI

V noči od nedelje 18. nov. na pondeljak 19. nov. so našli po vsem Goriškem polno letakov z bodalom kot simbolom in s pozivom na jugoslavensko, naj malo potpri in vztraja, ker da pride kmalu dan osvobojenja. Baje so širili te letake motociklisti. Govorili se celo v aeroplanih. Naslednji dan so aretirali v masama naše ljudi. Tako so med drugimi pridržali za več ur u zaporu pisatelja Franceta Bevka, odvetnika dr. Pavlina, Lojzeta Bratuža iz Gorice in dr. Abramove iz Vipavske na Krasu. Brata drža Pavlina so obdržali celo dva dne.

V nedeljo 25. nov. so aretirali na Prosek u 13 domaćih fantov, češ da so u neki gostilni na Krasu komemorali blagopokojnega jugoslovenskoga kralja.

V Prvačini so prepovedali tamošnji godbi nastopanje za dobo dveh let, ker ni hotela svirati na dan faš. pohoda na Rim 28. oktobra.

DESET PROSEŠKIH FANTOV ARETIRANIH

ZARADI SLOVENSKEGA PETJA

Trst, 29. nov. 1934. (Agis). — V zadnjih številkah našega lista smo poročali o velikih aretacijah in trpinčenju našega ljudstva v Crnem vrhu in okolici zaradi nedolžne slovenske knjige. Danes moramo zopet poročati o številnih aretacijah na Proseku. Dne 18. novembra je šlo nekaj fantov s Prosek in bližnje okolice v Vipavsko dolino. Tu so u veseli družbi prepevali slovenske narodne pesmi. Slišal jih je neki vaški gozdni čuvaj in jih je u svoji fašistični zagriznosti takoj naznani na goriško kvesturo. Po obširnem poizvedovanju se je policijskim oblastem posrečilo ugotoviti imena fantov. Najprej so aretirali nekega fanta iz Barkovelj in tako so odkrili še ostale. Dne 25. novembra zutra je tržaška kvestura aretirala:

Cibica Milka, starega 25 let, cerkvenega pevovodja pri Sv. Križu,
Škabaria Josipa, 29 let, posestnika,

Furlana Karla, 32 let, vrtnarja, Milica Alojza, 23 let, mizarja, Miliča Antonia, 25 let, posestnika, Lukša Franca, 24 let, brivca, Pirjevega Karla, 24 let, mehanika, Bukavega Viktorja, 27 let, zidarja, vsi iz Prosek.

Regenta Joška, 32 let, pomorščaka, iz Kostovelja.

Z onim fantom iz Barkovelj, za katerega ime ne vemo, so oblasti izvršile deset aretacij. Starsi aretiranih fantov so v velikih skrbah za njihovo usodo in v vasi vladu silno razburjenje, čeprav so vse mogočih presenečenj že vajeni. Boje se za usodo aretirancev tembolj, ker tudi če ne bodo ostali delj časa v ječi, vedo, da jim tudi kratkotrajna ječa pusti nepozabne posledice. Če jim napravijo proces, pa bo gotovo v marsikateri hiši zapel boben za stroške in kazni.

TEROR V ČRNEM VRHU SE NADALJUJE

NOVE ARETACIJE IN NOVA NASILJA ZARADI SLOVENSKE KNJIGE

Postojna, 2 dec. 1934. (Agis). — V prejšnji številki smo zelo obširno poročali o številnih aretacijah, ki se vrše v obveznem pasu že ves pretekli mesec. Mislimo smo, da je s tem konec nasilja in da bo dano vsem aretirancem začetje s tem, da jih bodo spustili iz ječi. Toda naše želje se niso izpolnile. Kmalu po 20. novembra so sledila nova nasilja.

Dne 28. novembra so pozvali brzjavno v Gorico ženo že aretiranega Rudolfa Karla iz Lomov. Pozvali so jo, da da naj pride v Gorico v zadevi svojega moža. Nazaj domov pa se ni vrnila. Med potjo so ji napovedali aretacijo in jo odvedli v zapore. Brzojavko ji je poslala policija sama. Pet otrok Rudolfa, starih od 5 mesecov do 5 let je ostalo tako cisto brez varsta, brez očeta in matere.

Za Rudolfovog ženu so aretirali kmalu Tomincega Maksa in Tratnika Frane, bivšega šolskega upravitelja. Opoločni so prišli po Jakoba Hladnika iz Lomov in čevljarja Kavčiča Maksa iz Zadloga. Viktor Rudolf, bivši poštni upravitelj, ki je bil že aretiran in izpuščen, je bil ponovno odveden v zapore.

»Zločink« aretirancev je samo v tem, da so čuvali in hranili knjige pisane v svojem slovenskem jeziku. Toda ali je to danes v 20. stoletju zločin? Za vsak kulturen in v resnici civiliziran narod to ni zločin. Ravnio iz knjige se izraža vsa narodova bitnost, kultura, izraža se njegovo samostojno življenje in knjiga je neizpodbiten dokaz njegovega obsto-

ja. Če pogledamo danes v fašistično Italijo in na naše ljudstvo pod fašizmom, se nam odpro v tem oziru čisto nemogoča nasprotja k našim trditvam. V oni državi, ki je veljala skozi stoletja kot zibelka umetnosti, kjer so se rodili velikani duha, tam se danes v vso silo uničujejo znaki razvoja ljudstva in mase se tirajo zavoljo razvoja pred sodišča.

Toda upoštevati moramo to: v tem času vladavina v državi družba, ki hoče obdržati proti volji ljudstva oblast v svojih rokah in zato one sposobiti mase za vsak odporn. Pri tem ubija in zapira. Nasatal je fašizem, ki mu ni na tem, da bi v ljudstvo vzgajal in skrbel za njegov dobrobit. Osnovno v njegovem življenju je skrb za lastni obstoj, za vzdržanje razreda na krmilu, ki predstavlja skupino denarnih mogotovcev. Zato mora zabititi ljudem z rok vse, kar jih usposablja za upor. Med tem je tudi knjiga, za italijanski fašizem slovenska knjiga tem bolj.

Crni vrh in sosednje vasi ob meji so veličastni primeri iz zgodovine borbe in otpora našega ljudstva proti fašistični sili. Doživeli so naši kraji še hujša preganjanja, saj so celo streljali naše ljudi, a da bi kje bila ravno knjiga neposredni vzrok takih napadov, tega do sedaj še ni bilo. Fašizem je postal nekulturn. Sklicevanje fašizma na dva in več tisočletno preteklost zgodovino, kulturo in kdo veše kaj, postaja danes ob dejanih, ki jih vrši več kot brezpredmetno, in služi le za krinko in v slepilo nevednim.

D' ANNUNZIJEVI ARDITI NI SU BILI ZANESENİ PATRIOTSKİM CİLEM

NEGO SU DOŠLI NA RIJEKU ISKLJUČIVO İZ AVANTURİSTİCİH MOTİVA

To iskreno kaže Marcello Gallian, najistaknutiji fašista medju talijanskim književnicima, u svom romanu »Comando di Tappa«

Marcello Gallian to je jedan mladi talijanski književnik, koji je napisao nekoliko romana, od kojih nekoji i nisu loši. Njegove najnovije stvari pokazuju tendenciju, da se u literaturi dade što više fašističkoga duha. On je u tom pogledu neki prvorazored. To ugadja Mussoliniju, naročito, ako se uzme u obzir da je do sada talijanska literatura samo u toliko fašistička što su pisci prisiljeni da budu upisani u fašističke sindikate. Marcello Gallian pokriva da romansira fašističku revolucioniju i u romanu »Comando di Tappa« dao je projek kroz život one fašističke generacije, koja je iz rata izšla i prošla kroz brutalne škadristske ekspedicije prvih fašističkih godina u puni fašistički život. »Italia Letteraria« najuktoritativniji talijanski literarni list (razumije se, dirigovan od fašista) kaže za Galliana:

»Ako postoji umjetnik, koji je čitavog sebe dao revolucioni, to je Gallian.«

Njegov roman »Comando di Tappa« dobio je ovogodišnju nagradu »Viareggio«, koja se podjeljuje za »najbolji talijanski roman. Razumije se i tu režim ima svoje prste. Taj je Gallianov roman medutim jedna velika bijeda i ko bi htio da u inostranstvu pokaže svu dekadenciju kulture pod fašizmom mogao bi da taj roman prevede i izda. Sve ono što je lijepo i plemenito bačeno je u tom romanu pod noge, a veličaju se najnizji instinkti, oni instinkti, koji su rukovodili škadristske rulje u ubijanju, razbijanju, paležima i destrukcijama uopće. Nećemo se upuštati u citiranje pojedinih značajnih pasusa iz toga romana. Nas u ovom momentu interesira ono mjesto, gdje Gallian govori o D' Annunzijevi rječkoj avanturi. Gallian je naime bio jedan od riječkih arđita i on zna prema tome najbolje što govori. On piše ovo:

»Konac rata, izvazao je u našoj nutritivni grozni bijes rata. Mi dječaci pobegli smo na Rijeku da bi se osjetili oružani kao i ostali: da počušamo ratovati i mi. To je istina: nikakav predomisljaj, nikakav patriotski cilj, nikakva filozofska meta. Sa sedamnaest godina imati za pasom bodež a u torbama bombe, to znači blagdan. Avantura, uživati avanturu čistu i jednostavnu... Sa svih strana s mora, s brda i s otoka, iz vila i svratišta svake elegancije stižu žene, koje su prodale nakit, koje su prodale sve, da bi došle u čudan grad oružanih dječaka. Mi smo uvek iščekivali »lijepo«, osudjeni smo i danas da očekujemo »lijepo.«

To je, dakle, taj pasus o Rijeci iz Gallianovog romana. Vrč karakterističan dokument za pravilnu procjenu riječke avanture Gabriela D' Annunzia. Ti avanturistički dječaci gojili su onake misli, kakve je imao jedan od najbistrijih i najnaprednjih medju njima Marcello Gallian.

To se sve poklapa s onim što je u svojoj knjizi »Zidari savremene Evrope«, u eseju o D' Annunziju napisao Carlo Sforza, bivši talijanski ministar vanjskih poslova. On u tom svom napisu kaže, da su D' Annunzijeve čete tvorili vratiti svojim skromnim i slabo plaćenim poslovima, a nisu bili najneznatniji element riječke ekspedicije mladiči iz redova srednjeg staleža, koji su pune četiri godine slušali príče o ratu i kojima se sada u njihovim osamnaestim i sedamnaestim godinama pružila prilika da se upuste u avanturu. Kao i svagdje, kaže Sforza, bilo je i tu mladića nadahnutih čistim idealizmom ali tima se avantura na Rijeci brzo zgodila i oni su jedan za drugim ožaloščeni, razočarani puštali Rijeku i D' Annunzija.

FASIST DOBIL PO »VESTNEM DELU« 15 LET JEĆE

Trst, 3 dec. 1934. (Agis). — Večkrat smo že pisali o občinskem stražniku dolinske občine Kuretu Ivanu, fašistu z dušo in telesom in ovaduhu. Ta človek je prizadejal našemu ljudstvu toliko hudega kot ga je malo kateri talijanski fašist sam. Iz Ricmanj nam poročajo, da je ta mož sedaj za mrežami, za katerimi bo moral 15 let premišljevati svojo črno preteklost. Kaj je storil tako velikega, da so se ga celo fašisti sami ustrašili, ne vemo.

Rojaki, za Božič in Novo leto poslužuje se krasnih razglednic narodnih noš, ki jih je izdala »Soča«. Pišite na »Soco-matico«, Frančiškanska ul. Ljubljana.

PRODAJEM DVA GODIŠTA »ISTRE« 1932–33 tvrdi uvezana u jedan svezak i odlično sačuvano. Interesenti neka se obrate na: Jurišević Josip, Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 14. Univerza

TRI ARETACIJE

Gorica, novembra 1934 (Agis). — Pred dvemi tedni so politične oblasti aretirale gostilničarja Mira Princa iz Vipavske doline in dva njegova oskrbnika. Omenjeni gostilničar je imel dva hlapca, katerimi je odpovedal službo. Iz maševanja sta gospodarju poškodovala vinograd ter nesla razne neresnične vesti na nos goriški kvesturi. Hitro na to so bili omenjeni trije aretirani. Oskrbnik so takoj izpuštili, a gostilničar je še sedaj zaprt. Aretirali so potem še hlapca, ker sta poškodovala trte. Upa se, da bo gostilničar kmalu izpuščen.

Antifašistični letaki po Vipavskem in Brdih

Poziv ljudstva k odporu.

Trst, 2 dec. 1934. (Agis). — Dne 18. novembra t. l. zvečer je bila vsa Vipavska dolina in dalje v Brdih posuta z letaki, ki so pozvali ljudstvo k zadnjemu in največjemu odporu proti fašizmu. Ceste in pote so bila naravnost posuta

vinograd ter nesla razne neresnične vesti na nos goriški kvesturi. Hitro na to so bili omenjeni trije aretirani. Oskrbnik so takoj izpuštili, a gostilničar je še sedaj zaprt. Aretirali so potem še hlapca, ker sta poškodovala trte. Upa se, da bo gostilničar kmalu izpuščen.

Hranilnica in posojilnica v Šempasu dobila fašističnega komisarja

Gorica, novembra 1934. (Agis) — Naše gospodarske ustanove, ki so se v prvem desetletju tega stoletja množile in napredovali, propadajo druga za drugo. One, ki so se po srečnem zaključku izognile gospodarskemu polomu, so radi gospodarskih neprilik primorane napovedovati prostovoljno likvidacijo. Tako so ostale le še ne

Japan i fašistički popovi

»Il Picolo della Sera« od 30 novembra donaša izvod predavanja o Japanu, koje je održao don G. O. Castagna u Fašističkom institutu za kulturu (L'Istituto fascista di Cultura) u Trstu. U tom svojem predavanju brano je don Castagna Japan od napada Europejaca i istaknuo je potrebu da Europejci uče japski. Kada bi 2000 zapadnjaka znalo japski jezik svaki nesporazum između Istoka i Zapada bi bio uklonjen, kaže don Castagna.

Brano je Japan od prigovora radi »dumpinga«, i napač je evropsku štampu, koja pretjeruje u iznošenju »žute opasnosti. Svi su proti Japetu, dokazivao je don Castagna, jedino Italija sa svojim Duceom pruža Japancima ruku.

»Sve velike sile, rekao je don Castagna, nepoželjne su u Aziji i sve one vrše svoju vlast protiv volje Azijaca, sve osim Italije. Baš zato nije ni jedan strani državnik tako slušan i cijenjen u Japanu kao Duce. Dućeove izjave o potrebi sporazuma između oba kontinenta odjeknule su živo u Japanu.«

Taj don Castagna, jedan, ne zna za Dućeovu blamažu lanjske godine radi jednog članka o »žutoj opasnosti«, kada se morao opravdati pred japanskim poslanikom. A ne zna ni za spor Mussolinijeva sa Japancima u Ašeniji. A njegovu preporuku da Europejci uče japski je na mjestu, jedino bi se ti fašistički don Castagne u Trstu mogli sjetiti pa kazati svojima da bi bilo potrebije kada bi 2000 Talijana naučilo naš jezik. Tada bi možda bolje postupali sa našim narodom tam — a i pamećnija bi im bila politika na Balkanu.

STATISTIKA TALIJANSKIH SREDNJIH ŠKOLA SLAVENSKE JULIJSKE KRAJINE

Podaci, koje iznosi »Guida dei servizi scolastici«.

Trst, decembar 1934. — Tršćanski školski prosvititorijat za Julijsku Krajinu izdao je brošuru »Guida dei servizi scolastici«, u kojoj govori o stanju srednjih škola u Julijskoj Krajini. (Nisu uzete u obzir škole u videmskoj pokrajini, jer pripadaju posebnom prosvititoriju.) U djelokrugu tršćanskog prosvititora postoje ove srednje škole:

8 klasičnih liceja, od toga 2 u Trstu, a ostali u Gorici, Puli, Rijeci, Kopru, Tolminu i Zadru;

3 znanstvena liceja (scientifici) u Trstu, Rijeci i Pazinu;

10 gimnazija i to uz svaki klasični licej po jedna i povrh toga jedna u Pazinu, a jedna u Opatiji.

U Julijskoj Krajini (bez Vidma) ima 6 učiteljišta i to jedno muško i jedno žensko u Trstu, a ostala su mješovita i to u Gorici, Puli, Poreču i Zadru.

Tehnička naobrazba raspolaže sa jednim Industrijalnim institutom u Trstu, gradbenim i mehaničkim, koji služi za čitavu Julijsku Krajinu, a užaj je i jedna ženska industrijalna škola, koja još nije samostalna.

Postoje zatim u Julijskoj Krajini tri nautičke škole i to u Trstu, Rijeci i Lošinju, zatim dvije trgovачke merkantilne škole u Trstu i Gorici te šest trgovачkih administrativnih škola u Trstu, Gorici, Puli, Rijeci, Rovinju i Zadru. Osim toga postoji u Gorici zavod za geometre.

Tehničkih industrijskih škola ima 5 i to u Trstu, Gorici, Puli, Rijeci i Zadru, tehničkih trgovackih škola 4 i to u Zadru, Gorici, Rijeci i Zadru a osim toga postoji tehnička poljoprivredna škola u Poreču. To su sve niže srednje škole.

Postoje zatim šegrtske škole (Scuole d'avviamento professionale) a tih ima deset za razne obrte, a za trgovinu 8 u glavnim mjestima po pokrajini. Postoje 4 trgovodisne škole za dječake, koji se spremaju za poljoprivredni rad i to u Poreču kod agrarne škole, pa u Kopru, Rovinju i Gradiški.

Raznih tečaja ima sva sile i nema smisla da ih načijemo. Za naša su se la od naročitog značenja tečajevi, koje otvara »Ente Faina« za mlade poljoprivrednike (Istruzione tecnica agraria), a traju pet godina za vrijeme zimske sezone. Ima ih do sada po raznim našim selima 42...

I sve su te škole talijanske. Svi su ti tečajevi talijanski! U kraju, u kojem živi preko šesto hiljada Jugoslavena (čak je i rimska »Volonta d'Italia« priznala, da nas ima jedan posto od čitavog talijanskog stanovništva, to znači bar 430 hiljada) nema dakle ni jedne slavenske srednje škole, dok talijanska manjina ima samo gimnazija, liceja i učiteljišta 27.

NOVI FAŠISTIČKI SEKRETARI U PULJSKIM SELIMA

Pula, novembra. — U novoosnovanim »fašistima« na Puljskim imenovani su sada sekretari: Ugo Medulinu Lodes Alfredo, u Valturi Dorigo Gvido, u Šisanu Frezza, u Banjolama Premate Antoniu, u Premanturi Moretti Enrico, u Pomeru povjerenik Zucon Giovannu.

Osim Cukona u Pomeru i učitelja Premate Antonia (nekadašnjeg Živka iz Premanture) svi su »regnicoli«

FAŠISTIČKA POLICIJA SLUŽI SE NAJGADNIJIM METODAMA

Policjska cenzura na poštama u Istri

Vodice, decembar 1934. — Prošle godine bili smo Vam javili kako se na našoj pošti koju je preuzeo jedan naš izrod vrše razne nekorektnosti i kako taj izrod uzima na pošti novac kojega imaju da dobiju nekojni invalidi i starci za izgubljenim sinovima u ratu, kako niko nezna koliko mu je doznačeno i koliko ima da primi. Ali mi nismo pomisljali da će taj naš izrod tako daleko poseći koliko je posegao.

Imali smo prilike iz njegovih ustiju čuti, da je dobio nalog od komesara

tajne policije iz Podgrada, a i od brigadira karabinjera iz Materije, da svi li-

stovi koji dolaze na poštu u Vodice, pa

bilo od kuda oni došli, da ih ima otvo-

riti i uzeti duplikat i naslov na koga

je list pisan, i poslije da im mora dupli-

kat službeno poslati.

Ovim putem upozoravamo sve naše ljudje, koji su raztrešeni širom svijeta, neka ne pišu nikakve stvari kojima bi mogli naprimiti nevinima vrlo loše posljedice.

NAGRADE ISTARSKIM POLJODJELCIMA SVEĆANA PROSLAVA »ŽITNE BITKE« U PULI

Istarski seljaci živu u očajnim prilikama, priznaje prefekt Cimoroni

Pula, 28 novembra. — U nedjelju 25 o. m. održana je svečana proslava sa djeđenjem nagrada Istarskim poljodjelicima u Puli. Kao svake godine tako je i ove bilo nekoliko poljodjelaca nagradjeno radi postignutog uspjeha u »žitnoj bitci«, ali kao uvijek tako su i sada veleposjednici odnijeli proporcionalno najviše. Veliki i srednji posjed u Istri (većinom Talijani) odnijeli su 4.150 lira nagrade, a mali posjednici 3.450 lira. Nagrade su ovako podjeljene:

Veliki posjed: Benedettini iz Dalje kod Novigrada 1.300 lira; Bembo iz Rovinja 800 lira; Tonetti ud. Emilia iz Kršana 550 lira.

Srednji posjed: Corva iz Crnog vrha kod Buja 700 lira; Pianella iz Galizane 450 lira; Škabić Anton iz Krnice 350 lira;

Mali posjed: Cini iz Baredina 700 lira; Pokrajac Simun iz Rovinjskog sela 600 lira; Sosić Martin iz stanične Zonti kod Kanfanara 500 lira; Pokrajac Mate iz Rovinjskog sela 350 lira; Gregorović Mate iz Sgompi kod Žminja 300 lira; Cini iz Ruja 200 lira; Krizman Kazimir iz Ježnja 200 lira; Čitan Šimun iz Tinjana 200 lira; Mandić Josip iz Boljuna 200 lira; Brajnović Ivan i Modrušan Jakov iz Rovinjskog sela po 200 lira; Šurani Šimun iz Srbinjaka kod Tinjana 200 lira.

Tom djeljenju nagrada prisustvovali su sve civilne i vojne vlasti. Izredalo se nekoliko govornika. Prvi je govorio direktor putujuće poljoprivredne škole

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

SLAVENSKI OTOK POD ITALIJOM

NAŠE LASTOVO

GEOGRAFSKE OSOBINE OTOKA

Lastovo se nalazi nekih 30 km zapadno od Mljeti, a od Korčule ga razstavlja kanal, širok 13 km. Poniranjem tla od cokta su se tokom vijekova otčijepili okolišni školji Vrhovnjaci, Prijestap, Mrčara, Kopište, a valjda i Sušac. Lastovo je za razliku od većine ostalih dalmatinskih dugljastih otoka, oširoka oblika. Dug je 11 km, a u najvećoj širini broji 6 km. Najviši vrhunac na otoku jest Hum (417 m). Na njemu je za vrijeme viške bitke (1866) bio optički broj, kojim se kontroliralo i javljalo kretanje talijanske flote.

Tlo je većim dijelom brdovito, ali ima i četrdesetak manjih plodnih polja. Nekada je Lastovo bilo potpuno prekriveno bujnom hrastovinom i česminom. Danas se tek tu i tamo vidi po kojoj parče stare šume, drugo je uništila vatra i sječira. Lastovo ima vrlo lijepo razvijenu obalu. Najvažnije pristanište na otoku jest Crvena Luka pred kojom se, na udaljenosti od 100 m, nalazi najstariji svjetionik na Jadranu (podignut još godine 1849) koji prospire svoje svjetlosti prema jugu u duljini od 25 morskih milja. Na zapadnoj strani nalazi se vrlo prostrana, prirodno izvrsno smještena dvostruka luka, poznata pod imenom Velikoga i Maloga Jezera.

Na Lastovu preteže kraški teren sa mnogo podzemnih spilja i malo izvora. Klima i flora, kao i na obližnjim našim otocima, jest izrazito mediteranska: obiluje južnjačkim raslinstvom, nema velikih ledova ni žega. Stanovnici, kojih ukupno ima 1300, po zanimanju su većinom ribari. Najveće mjesto na otoku jest Lastovo, položeno na uzbržini, nešto podalje od obale.

JEDAN POGLED U PROSLOST LASTOVA

Otok je bio naseljen od pradavnih vremena. To dokazuju tragovi feničke kulture koji su tamo još i danas sačuvani u nekim natpisima. Počinat bičanti povjesničar Porfirogenet naziva ga »Laston». U doba rimskega careva Lastovo je brojilo oko 12.000 stanovnika, dakle deset puta više nego ih ima danas. A da je bio smatran vrlo važnom vojničkom bazom i trgovackom spojkom između talijanske i dalmatinske obale, najjasnije potvrđuje činjenica, da je imao velik broj stanovnika, da su u to vrijeme bile podignute jakе vojne utvrde u luci Ubilima, a car je Vespasian dao otoku naročite povlastice. Ujedno je, u znak priznanja i da si

stekne što jaču privrženost Lastovčana, tri odlična njihova mještanina proglašio rimskim gradjanima. Njihova se imena čuvaju urezana na mjeđenoj ploči na rimskom Kapitoliju.

Lastovo je ostalo pod rimskom vlašću sve do dolaska Hrvata na ove obale. Tvrdi se da su neretvanski Hrvati vec u 7. vijeku zaposjeli ovaj romantički otok i potpuno ga pohvatili u kratko vrijeme. Čim je u 10. vijeku Lastovo prešlo i u gospodstvo Neretvana, ovi nadane sive smioni i poduzetni došljaci utvrdile otok i napravile od njega pouzdanu prestržu već nacionaliziranog zaledja. Lastovo je istodobno služilo kao vrlo podesna operaciona točka za njihove gusarske potvrate. No, kao što je danas, tako je i pred hiljadu godina prekomorskom susjedu bio trn u oku svaki napredak u materijalnom blagostanju i narodnoj obrani našega naroda. Onađnji mletački dužd Orseolo II., potaknut susjedskom grampljivošću i zavišću, odlučio je da iz neretvanskih ustiju otme lastovski masni zalogaj. To mu je i uspijelo oko godine 1000. S brojnim ratnim galijama doplovili do otoka, skrši nepripravne Neretvane, prodre u luku Uble, razori tamošnje naselje, a stanovnicima naredi, da se presele u nutrinu otoka gdje se i danas nalazi mjesto Lastovo.

Tri vijeka trajao mletački pašaluk nad Lastovom, sve do godine 1308, kad ga Mlečanima otmu Dubrovčani. A od toga datuma pa sve do propasti republike sv. Vlaha (1806), dakle punih 500 godina, otok ostaje u rukama istorodne braće. Lastovčani su odmah osjetili blagu ruku i dobre namjere novih gospodara. Dobili su autonomnu upravu. Dubrovčani odmah nakon zauzeća Lastova, uniješe među otočane pravni poredek i time osiguraše javni mir te nesmetani nacionalni i kulturno-ekonomski razvitak. Za uprave lastovskoga kneza Vlaha de Sovente sastavljen je i godine 1310 odobren od dubrovačkoga kneza Bartula Gradeniga čuveni lastovski statut, izradjen po uzoru dubrovačkog statuta, a poslije modificiran prema zahtjevima vremena i lokalnih prilika. Taj je statut sve do danas sačuvan. Knezovi i njihovi zamjenici bijahu bili iz redova dubrovačkih vlastelina. Vlast im je trajala do dvije godine. Suci i vježnici bili su domaći ljudi. Još sada strši u mjestu Lastova krajnjeg nekadašnjeg kneževskog dvora, a na njemu emblem dubrovačke republike,

kipić sv. Vlaha koji nosi u rukama štitni grad.

S padom dubrovačke republike palo je i Lastovo u ruke Francuza.

Uočivši njegov dominantan položaj prema južnoj i srednjoj Dalmaciji oni ga odmah ponovno utvrdile podigavši više tvrdjava po istaknutim vrhuncima. Međutim vladavina Francuza bila je kratka vijeka u cijeloj Dalmaciji pa i na Lastovu. Već godine 1812 zauzeće otok Englezi, a godinu dana poslije oni ga prepustili Austriji u čijim rukama ostade sve do njezina sloma god. 1918. Rapalski ugovor (12. novembra 1920.) donijeli Lastovo Italiji.

STRATEGIJSKA VAŽNOST LASTOVA.

I letimičan pogled na geografsku kartu dalmatinske obale o tom nas uvjerava. Kako već rekoh, svojim geografskim položajem Lastovo dominira nad dobrim dijelom srednje i južne Dalmacije. Na dohvatu mu je poluotok Pelješac, pa otoci Korčula, Hvar, Vis, Mljet i Šipan i dalje sav kraj do Dubrovnika. Lastovo je klučuči toga prostranoga predjela. To znači da je gospodar Lastova ujedno strategijski gospodar cijele te gravitacione zone. On može, u slučaju oružanog sukoba, da toj zoni zatrči izlaz na pučinu Jadranu, kašto i ulaz s te pučine. S lastovske operacione baze može da razvije vrlo uspješno bojno djelovanje i moćan prisik na zaledje. Svijsni te ogromne vojničke prednosti svi su dosadašnji osvajači Lastova — i Neretvani, i Mlečići, i Francuzi, i Austrijanci — vojnički utvrdili otok i na taj način, više ili manje, uspijevali da zadrže političku i vojnu premoć nad srednjo-dalmatinskim vodama.

Ti su razlozi doveli i današnju Italiju u posjed Lastova i potakli je, da u njegovim prostranim i prirodno vrlo podesnim lukama podigne jaku mornaričku i hidroavionsku vojnu snagu. Kako svi znaci kažu, Lastovo je danas namijenjena uloga morskoga polipa preko kojega nezasitni susjed pruža grabežljive trake za ostalim našim otocima i obalom — — —

Naše Lastovo danas je tuđi klin koji bolno osjećamo u našem narodnom tijelu.

NACIONALNI KARAKTER LASTOVA.

Ni tristogodišnja mletačka tiranija, ni kratkotrajna francuska i engleska vlast, kao ni antislavenski bečki režim

nisu nimalo promijenili nacionalne fizionomije Lastova. Od dolaska svoga, kroz 13 vijekova, lastovski su Hrvati sačuvali netaknutu svoju narodnu dušu. To dosadašnje hiljadogodišnje iskustvo daje nam garantiju da neće ni fašisti postići ono što nisu mogli postići Mlečići, pa se oni služili ne znaju drakonskim sredstvima. Lastovčani, doseživi iz kršne i opore Hercegovine, ostali su tvrda i nepokolebita narodna korenika. Kroz duge vijekove sačuvali su uglađenom nenatrjenju hercegovačku čistu i zvonku štokavštinu, naše hrvatske narodne običaje i tradicije i našu narodnu pjesmu. Prekaljene tim duhom, košto su dosad takoće i odsada njihove duše biti imune za svaku tudinsku infiltraciju. Kao u našim, tako je i u ustima Lastovčana živi značajna narodna priča o Markovu topuzu koji leži na dnu našega Jadranu i koji čemo u određeni čas izvući da ga sprašimo u ledi bahatom: otimaču naše slobode. Gledajući s Huma na naše gordo Biokovo, na Pelješac, iza koga se stere njihova slavna pradomovina, na okolnja naša ostrva — Lastovčani će svagdano raspirivati u svojim srcima ljubav prema rođenoj zemlji i rođenome narodu. U svojim će dušama svagdano snažiti vjeru u Markov porod vuka i arslana koji u svom krilu goji nove osvetnike i osloboditelje... — — — Dr. Jakša Herceg

NAŠA KULTURNA KRONIKA

»PRAGER PRESSE« O VLADIMIRU NAZORU I DRAGU GERVAISU

Ugledni praški dnevnik »Prager Presse« donosi u svojoj kulturnoj rubrici razgovor svoga urednika s Vladimirovom Nazorom. Vladimir Nazor govorio je s českim novinarom o svojoj poeziji i o čakavskoj lirici svojoj i ostalih čakavskih pjesnika. Naročito je spomenuo, da će u zbirci Dragu Gervaisa, koja ima doskora da izidje napisati predgovor, u kojem će iznijeti svoje gledanje na čakavsku poeziju. Tako je, eto, »Prager Presse« pisala o novoj Gervaisovoj zbirici još prije, nego li je izšla.

»SLOVANSKY PREHLED« O NASEM NARODU POD ITALIJOM I MATKU BRAJSI RAŠANU

Poznata praška revija »Slovansky Prehled«, u kojoj se stalno referiše o stanju Jugoslavena pod Italijom donaša i sada u devetom broju za ovu godinu članak o posljednjim dogodajima, koji se tiču Juliske Krajine. Naročito se osvrće na kampanju »Giornale d'Italia« protiv naše emigracije. Citira pisane »Istre«.

U rubrici umrlih donosi revija kratak ali topa nekrolog našem komponitoru Matku Brajsi Rašanu.

Vprašanje Primorcev

Ugledna ljubljanska revija »Misel in Delo« prima sledeći zanimiv članak našeg dra Lava Cermelja:

Težko je meni kot Primorcu, da izgovorim o problemu, ki se tiče tudi mene, toda smatram to za svojo dolžnost, ker sega to vprašanje že v vse naše javno življenje. Ta problem je specifično slovenski problem, kajti omejen je v glavnem na ozemlje, kjer bivajo Slovenci. Že med Hrvati ni več problem, v južnem delu naše države pa sploh ne obstaja. Temu se ne smemo čuditi, saj je ostala tretinja vseh Slovencev pod Italijo in je jasno, da se ti v sili zatekajo predvsem med svoje ože rojake. Radi postopanja fašističnih oblasti z našim narodom na Primorskem pa je pritok primorskih Slovencov v našo banovino zelo jak. Tako po vojni so bili ti pribižniki (med katerimi jih je bilo tudi veliko prostovoljnih) dobodoši, saj so z njimi zamašili vse vrzeli, ki so nastale s prevaratom in ki jih niso mogli zasesti z domaćimi močmi. O kakem nerazpoloženju proti Primorcem ni bilo tedači govor. Morda je pripomoglo k temu tudi dejstvo, da je bilo med temi pribižniki mnogo nekdanjih Kranjcev in Štajcerjev, ki so živeli daljši ali manjši čas na Primorskem in so se tam tako vživelji, da so se smatrali za prave Primorce. Tudi v času gospodarske konjunkture, ko je bilo kruha in zaslužka za vse dovolj, ni bilo to ne razpoloženje aktualno, akutno pa je postalo z nastopom krize. V skladu s tem bi tedači smatrali problem Primorcev v prvi vrsti za konkurenčni boj. Do neke mere je temu res tako. Saj so bili na Primorskem odpuščeni iz službe vši slovenski učitelji in profesorji, vši slovenski poštni, davčni, železniški, sodni in drugi javni uslužbenici, odstavljeni so bili vši slovenski notarji in sodniki, da celo izvrševalci prostih poklicev, kakor zdravnik in odvetniki, so morali s trebuhom za kruhom preko meje in kruta usoda ni prizanesla niti mornavni pastriet. Jasno je, da se je moral sčasoma tak priček inteligenčne občututi, posebno v zadnjih letih, ko je nastopila domaća nadprodukcija inteligenčne. Toda s tem pričekom je treba računati za bodoče, kajti ves naš inteligentni naraščaj na Primorskem se bo moral, ako se protislovanjski kurz v Italiji ne izpremeni, prej ali slegkljub najboljši volji in najtrdnejšemu namenu izseliti. Da pa bi se že itak skromni inteligenčni naraščaj našega naroda na Primorskem docela zatrli, bi bilo nepremišljen samomorilni poizkus

S pritokom slovenske inteligencije s Primorskem je treba tedači računati kot z danim dejstvom, dasi je seveda višek pritoka že premagan.

Prerado pa se v naši javnosti očita teži pribižnici, da je zasedla vsa najboljša mesta, in da je zanj vedno kako službeno mesto, tudi kada ga za druge ni. Da so Primorci res na marsikaterem vodiljnu mestu, je povsem naravno, saj je, kakov sem omenil, tretinja vse slovenske inteligencije s Primorskem in čuditi bi se moralni, ako bi ti Primorci zavzemali samo najnižja mesta, ko vendar ne zaostajajo ne po sposobnosti in ne po marljivosti za domaćin. Da bi pa uživali kakve posebne privilegije, je povsem iz trte izvito in le plod zavistnosti in zlobe. Če bi količkaj poznali trnjevo pot, ki jo morajo prehoditi primorski begunci, ne bi tako govorili. Izgubili so službo tam preko, zapustili so moralni domači ognjišči in načinjali z nevarnostjo svojega življenja pribižati z ženo in otroki preko meje. Tu pa jih ni čakala povsod gostoljubna strela, ni jim segala v pozdrav prijateljska roka. Težka in dolga je njihova pot, da pridejo do kruha. Ne ustrašilo se nobenega dela in se ne branijo iti kamor-koli, pa morajo vendarle čakati leta in leta, da dobijo skromno službico kot dnevnici, ali kontraktualci. S težko muko si priborio sredstva za doseg do državljanstva in za nosnifikacijo svojih izpričeval. Čestokrat morajo delati dodatne izpiti ali ponoviti celo že prestane izpiti še enkrat. Ko so pa končno nastavljeni, so prikrajšani za mnogo let z ozirom na svoje vrstnike. Gotovo se dobijo tudi izjeme, toda v splošnem je to osuda vseh beguncov s Primorskem. Pri tem pa morajo čestokrat mesto bodrilne in toljalne besede slišati očitek, če zakaj niso ostali v svojem domaćem kraju in se niso prilagodili razmeram.

Iz tega pa moramo sklepati, da ni samo konkurenčni strah, ki ustvarja nerazpoloženje proti Primorcem. Očitno gre velikokrat za nerazumevanje in nepoznanje našega primorskoga vprašanja. Morda igra pri tem tudi veliko vlogo ljuhezen do komodnosti in želja po nemotenem filistrskem življenju. Kakor da bi bili Primorci krivi, da nam naš sošec na zapadu ne daje miru.

Nekateri vidijo vzrok tega nerazpoloženja proti Primorcem v razliki temperatur. Res je razlika med živahnim, podjetnim in odprtym Tržačanom in med bolj počasnim, preudarnim in vase zaprtim Gorjenjem. Toda iz tega sklepati, da je razlika med Slovenci to in onstran meje splošna, je docela neutemeljeno. Saj je na pr. Bohinjec po značaju in vsem življenju najbolj soroden Gorjanu iz gornje soške dol-

ne. Notranec iz Rakeča ali Planine pa je gotovo po svojem temperaturom bliže Notranju iz Postojne ali Senožeč kakor Ljubljancu. Ako kdo poudarja razliko v temperaturom, stori to predvsem radi tegu, da lahko pripisuje Primorcem vse možne lastnosti.

Zakaj pa to tako radi store? Neprijazno razpoloženje je veljalo prvo le proti Tržačanom. Trst je bila Meka kamor je pred vojno romalo neštetno Kranjcev in Štajcerjev. Naravno, je da se je v velikem pomorskom mestu marsikateri izpridel. Ko pa je prišel v konflikt z oblastmi, je moral nazaj v pristojno občino. Jasno je, da niso bili takih »Primorcev« veseli. Ravno tako se niso mogli veseliti svojih občanov, ki so na staru leta, potem ko so prebili vse svoje življenje v Trstu, padli na rame domače občine, ali morda celo nedorasilni otrok ali izprijenih mladičev, ki se sploh niso rodili v občini, a so bili tja pristojni po svojih starših, ki so se sellili v Trst. Tudi razne grenke izkušnje z raznimi trgovskimi potnikami in agenti s Primorskem, ki so le malo lomili slovenščino, so pustile neprijeten spomin.

Ko so morali med vojno Slovenci z Gorjškega kot begunci v zaledje in ko se je sestradana primorska soldateska klatila po Kranjskem in Štajerskem, se je nerazpoloženje proti Primorcem ojačilo in posplošilo.

Po vojni pa se je raztegnila ta mržnja proti vsem Slovencem, ki so ostali pod Italijo, tudi na Postojnčane in Idričane. Vsak še tako majhen pregrešek, ki ga zakrivi pri Primorec, se posploši, in ne samo posamezniki, temveč tudi naši listi preradi pavšalno marsikaj očitajo Primorcem. Čestokrat se sploh ne potrudijo, da bi ugotovili, ali je njihova trditve utemeljena. Ce se je pa izkazalo, da so bili na napačni poti, ne smatrajo za potrebno, da bi svoje napačne trditve popravili. Kamen je bil vržen. S tem se je netilo nerazpoloženje, in sicer na način, ki dokaj diši po demagogiji, ki računa z instinkti mase.

Nočem tukaj braniti svojih rojakov in jih morda prikazati kot nedolžne ovce. Gotovo so med njimi tudi manj vrednih elementov in čudno bi bilo, ako bi bili brez hib in napak. Morda je celo med primorskimi beguncem odstotek manj vrednih nekoliko večji kakor med domaćini, kar pa je tudi umljivo. Kajti med ogromno številom političnih beguncem se je gotovo vtipotapljuji tudi marsikateri, ki je imel iz docela drugačnih razlogov opravila s sodniki in policijo. Sedanje nerazpoloženje utegne samo ubiti njihovo vero in voljo. Ali je to v našem interesu? Menim, da ne

UMRO JE NIKOLA RADETIĆ STUDENT TEHNIKE

U poslednji čas stiglo nam je vijest da je u Zakladnoj bolnici u Zagrebu umro načas istarski emigrant Nikola Radetić, student tehničke, rodom iz Išići u Istri, aktivni saradnik naših organizacija, sadašnji potpredsednik Istarskog Akademskog Kluba u Zagrebu i saradnik „Istre“.

S pokojnim Nikolom Radetićem odlazi iz naše sredine jedan od naših najboljih, koji je za sve vreme studija živo učestvovao u svim našim zaledničkim borbenima. Želeći da naš narod jednom dočeka sretni dani po karakteru blag i poštovanju, bio je uzoran primjer radnosti koji je kroz sve studije bio uviđen među naiboljima, ali je uza sve to naložio vremena da se interesuje i našim općim problemima. Gimnazijalne nauke svršio je u Istarskom Internatu u Karlovcu, a kasnije u Zagrebu, gde je takođe prešao na univerzitetske nauke. Smrt ga zatekla u poslednjem semestru geodezije, u 26. go-

dini života. Medju svojim kolegama i svim ostalim poznanicima bio je poznat kao vrlo inteligentan i sposoban, te je kao takav bio velika nade nesamo svojih nesretnih roditelja nego i cijelokupne naše emigracije.

Smrt pokojnog Radetića istovremeno je prvi smrtni slučaj u Istarskom Akademском Klubu koji sa pokojnikom gubi jednu od svojih najvrsnijih sila.

Niegovim neutisivim roditeljima, braći i sestrama izražavamo ovom prilikom naše najdublje saudeće.

SAHRANA NIKOLE RADETIĆA.

Pozivaju se svi članovi Istarskog Akademskog Kluba društva „Istra“ i ostali emigranti da neizostavno prisustvuju sahrani pokojnog Nikole Radetića, emigranta i potpredsednika Istarskog Akademskog Kluba. Sprovod kreće sa Mirogoja u petak 7. decembra o. g. u 15.30 časova. — Odbor

„SOČIN“ PRVI DECEMBER

Ljubljana, 3 dec. 1934. (Agis). — V soboto 1. t. m. je ob nabiuto polni dvorani »Pri Levu« proslavila »Sočin« praznik zedinjenja. Dvorano je temu primerno okrasili neumorni g. Sfiligoj s sliko pok. Kralja Aleksandra I. Zedinjenja in s sliko Kralja Petra II. Slavnostni govor je imel podpredsednik g. Ivo Sačin, ki je v uvodu pozdravil prisotne večjake, zlasti našo Gromovo Mašo. V zanesnem govoru je opisal pomen letosnjega 1. decembra, z vsemi novimi okolnostmi. Stope je nato članstvo ponavljalo za govornikom in zapelo državno himno. Zbor je zapel pesem »Iz bratskog zagrijaja« in »Hej Slovanje«, nakar je g. Bojan Saunig recitaril »Pesem o življenju in smrti«, ki jo je spesnil Al. Gradnik za letošnji drž. praznik.

Po kratkem odmoru je sledil drugi del programa in sicer predavanje prof.

trg. akad. dr. Ant. Slodnjaka »O Franu Erjavcu in njegovem življenju na Goriskem«. Njegova izvajanja bomo priobčili obširnejne enkrat kasnejne, za kar nam je g. profesor obljudil poseben prispevek in se zato omejujemo danes le na golo registracijo predavanja. Naš znani g. Urbančič je tudi ob tej priliki govoril in povedal nekaj kar je napisal Gabršček v »Goriških Slovencih« o Erjavcu. G. Sfiligoj je že sporočil, da bo 9. t. m. komemoracija za žrtvami in načelo maša v stolnici. Dalje je sporočil še, da je društvo osnovalo »Sklad Vitezkega Kralja Aleksandra I. Zedinjenja« in sklenilo prirediti za binkošti romanje na Oplenac. Mala Požarjeva Verica je h koncu ljubko recitirala pesmico »Naš kralj je mrtev«. Sledila je kot zaključek še prosta zabava.

LEP NAPREDEK NAŠIH KOLONISTOV V VARDARSKI BANOVINI

Zagreb, 6 decembra. — Prejeli smo sledeći članek od g. Vižintina:

Ni že dolgo od tega, kar so nam pisali naseljeni v Dušanovcu pri Dojranu in oni v Bogdancih pri Djedvjelji, naj jim pomagamo z tem in onim, da se lažje preperi je in zmorejo nadalje tam ostati in uspevati.

Ni čudo, da jim je bil začetek, posebno onim v Dušanovcu, ki so se skoro vsi brez izjemne naselili brez denarja in potrebnega orodja, precej težak in mnogokrat niso imeli kruha v hiši.

Vstrajnost in strpljenje in pa pomoč Vrhov. agrarnega poverjeništva, posebno g. Branovečkega, ki jih je večkrat obiskal in pomagal z živili in semeni, jih je rešila težkih izkušenj tako, da so najhuje že prestali in gredò v bolje čase.

Gotovo mora biti onim žal, ki so se tamkaj že naselili in so se v začetku zbalili trdga dela ter niso uvideli, da se lahko vsaka zapuščena zemlja predela v rodovitno njivo in cvetoč vrt.

Mi Goričani to dobro še pomnimo, saj smo v par letih svojo močno po vojnih dogodkih opustošeno zemljo spet spremenili v plodne njive in vrtove, čeravno je po vojnih letih skoro nismo niti spoznali, tako je bila razdejana.

Očeviden dokaz napredka je pismo g. Pavla Marušiča iz naselbine v Bogdancih pri Djedvjelji, ki je eden od najvjeterejših zagovornikov za naseljenje v Južni Srbiji in se mu imamo kako zahvaliti za njegovo požrtvovalno vodenje zidanja 30 hiš v Dušanovcu. Vodil je vstrajno z menoj borbo par let za zemljišče v Bogdancih, ki je tako rodotivo in ima lepo lego ter potok, ki teče mimo.

Njegovo pismo glasi:

Dragi Željko! Ti mi daješ v Tvojem pismu krasne nasvete, za saditev razne zimske povrtnine in cvetje, ali to ne gre tako lahko, kakor se dà misliti. Prvič, dokler ni kaj rezerve, se moramo truditi za

gotovo stvar in šele potem pride drugo. Moj sin Rado Ti je gotovo že pravil, ko Te je obiskal za sokolski zlet, da sem pripravil en kos zemljišča od m. 15.000 za navodnjavanje in spravil vodo 500 m daleč ter dvignil nasip potoka 150 cm visoko. To zimo budem dobro pogonjil, posadil šparge in zgoden krompir. Zimsko solato smo že vse 3 družine posadili, od katere upamo lep uspeh. Tudi grah posadimo že pred zimo, ker tu je že zelo blaga jesen.

Posadil sem tudi čez 7 ha žita ter je velika sreča, da imam lastne vole, s katerimi se lahko vse do časa napravi. Imam tudi še drugih 5 glav živine. Posadil sem tudi skoro 1 ha trt in tudi letos upam že nekaj posaditi. Pokušal boš, ko nas spet obiščeš, krasno božjo kapljico, ki je niso pili bolje naši bližnji grški bogovi. Torej vidiš, da ne spimo in tudi pri Vrhov. agrarnem Poverjeništvu v Skoplju so nas povabilo.

Mislim tedaj, da si z našim delom in napredkom lahko zadovoljen. Res, da so bili težki časa. Večkrat smo bili brez zabele in brez soli. Sedaj pa imamo do 80 lit. olja (sezamovo) in tudi svinjina bo letos visela in kruha bo zadostovalo in tudi kokoši je do 100.

Ako bi imeli že dovolj krompirja za seme, bi ga gotovo poslali na spomlad cel vagon v Zagreb. To bi se nam lepo izplačalo. Za to pa nam je potrebno posojilo, za katero Te prosimo, da nam ga čimprej preskrbš. Itd. — Tvoj Pavle.

Iz tega pisma se lahko jasno razbere velik optimizem vstrajnosti in trdna vera v lepo bodočnost naših naseljencev, ki bodo mnogo pokazali, da se bodo složno pomagali v naših naseljih v Vardarski banovini. Mnogo lahko dosežemo v lastno prid in tudi v korist onih, ki še tavajo po mestih brez dela, katerega je danes težko dobiti, za vse.

Naši naseljeni so pionirji za nas in za njihovo okolico in za to jim gre vsa naša hvala in tudi pomoč.

Zeljko Vižintin.

NA KOPARSKIM SOLANAMA RASTE TRAVA

Projekti za popravak i isušenje zemlje oko ušća Rižane

Trst, novembra — Bivše koparske solane, koje je Italija napustila, leže užalud. Medutim je Konzorcij za agrarnu izmjenu v Istri (Konzorcij per la transformazione agraria) bio počeo isušivati palude oko ušća Rižane i tako donekle isušio i zemljište oko nekadašnje solane, koje je bilo pod vodom, tako da je na mjestima već počela da raste trava. To društvo isušuje takodjer Čepičko jezero. U okolini Kopra bi se isušilo oko 730 ha zemljišta, ali bi zato trebalo potpore iz Rima.

Dr. Edoardo Vazzoler iz Kopra napisao je sada jednu brošuru o tome i predlaže da se pristupi radu. Kaže da će te pustoti kroz 10 godina postati perivoj, ali — svaki hektar bivše soline

zapao bi, dok ga se bonificira 1800 lira, a okolišno zemljište zapalo bi 1.200 lira po hektaru. Time bi se dobilo, kaže dr. Vazzoler, 730 hektara odličnog zemljišta, ali bi trebalo da voda obilato potpomogne — 1 da, razumljivo, kolonizira tamo bivše ratnike iz Italije.

Na taj način misli fašizam »bonificirati« Istru i u nacionalnom pogledu.

—

OBSODE ZARADI TAJNEGA KUHANJA ZGANJA

Dominik Mavrič, Alojz Arčon, Andrej Arčon in Avgust Špacapan iz goriške okolice so bili obsojeni od goriškega sodišča vsak na 4 meseca zapora in 2.730 lir debarne kazni, kar znaša skupno 10.920 lir.

—

ŽENSKA SEKCija JUGOSLAVENSKE MATICE U ZAGREBU

pripreduje uoči rodendana našega blagopokojnoga Viteškoga Kralja ALEKSANDRA I Ujedinitelja dne 16. decembra 1934. u Glazbenom zavodu

KOMEMORATIVNI KONCERT

u korist istarske siročadi

Iz blagonaklonosti sudjeluju: gde Gvozdanović i Juranić; gdice Nepokojčicka, Matetić i Milinković; gg. Dr. Manzoni, Ivelja i prof. Ēimović. Muški pjevački zbor društva »Istra« pod ravnateljem zborovode g. S. Zlatića. Ulažnice po 30, 20 i 10 d., za stajanje po 5 d., dobivaju se u preprodaji kod:

1. Ženske sekcije Jugoslav. Matice, Vranicanje ulica 3, telefon 40-94;
2. Banovinskog odbora Jugoslav. Matice, Varšavská ulica 6, telefon 75-43;
3. Društva »ISTRĂ«, Trg Kralja Aleksandra broj 4, telefon 84-66.

POČETAK U 20 SATI — ODIJELO TAMNO

Pretsjednica:
Ljuba Grabarić, v. r.

Tajnica:
Angela Kovačević, v. r.

JEDAN PREDLOG EMIGRANTIMA

Sa raznih strana smo primili laskave pohvale o ovogodišnjim našim kalendarima. Osim toga su svi koji su kalendar do sada vidjeli izrazili čudjenje što takova knjiga kao »Jadranski kalendar« stoji samo 10 dinara, a tako bogat i ukusan džepni kalendar »Soča« samo 8 dinara.

Mi te kalendar prodajemo po režijskoj cijeni. Ne idemo za dobitkom već za propagandom. A dajemo ih uz tu cijenu radi toga što smo računali una-pred na saradnju svih emigranata. Radnici smo da ćemo prodati cijelu nakladu od 5000 »Jadranskih kalendarâ« i 2500 kalendarâ »Soča«,

JER SAMO AKO PRODAMO SVE PRIMJERKE POKRIT ĆEMO TRO-SKOVE,

koji su ogromni (štampa, kliješti, poštirina, provizija prodavačima itd).

Radi toga molimo svakog emigranta da proda po jedan kalendar jednom neemigrantu. Time vršimo propagandu za našu stvar medju domaćima. Ujedno podupiremo našu štampu.

DAKLE: SVAKI EMIGRANT NEKA NARUČI PO DVA VELIKA I PO DVA MALA KALENDARIA. JEDNOGA VELIKOGA I JEDNOGA MALOGA NEKA PRODA PRIJATELJU NEEMIGRANTU.

»Mariborski Večernik« prinaša ta prikaz o našem koldarju.

Jadranski kalendar 1935. Koledar jugoslovenskih emigrantov iz Julijanske Krajine, izdala »Istra« v Zagrebu, uređil Tone Peruško. Ta koledar, ki je izvrstno urejen, vsebuje okoli 50 prispevkov v srbohrvaščini in 30 v slovenščini. (To razmerje je docela nasprotno razmerju števila Slovencev v Hrvatov v Julijski Krajini in v emigraciji!) Mimo tega pa prinaša tudi veliko ilustracijo in mimo teka še barvan zemljevid slovenskih in hrvaških narečij v Istri. Gradijevo je zelo pestro: pesmi, leposlovna proza, poučni sestavki razprave, citati itd.

Slovenski sotrudniki so: Rezjanec, S. Kosovel, Grahor, Š. Santel, dr. Čermelj, C. Kosmač, J. P., F. Delak, D. Bajc, B. Magajna, K. Širok, A. Černejeva, S. K., N. Velikonja, I. Gruden, L. Legiša in L. Bizjak, hrvaški pa: L. Vojnović, R. Katalinić-Jeretov, V. Car-Emin, Šrečko Kosovel, M. Malecki i mnogi drugi.

Kalendar nije obojen samo propagistički, nego se u njemu objektivno prikazuje život raznovrsnim informativnim člancima, koji su dosta pazljivo izabrani i u kalendaru rasporedjeni. Književni prilozi su zastupljeni sa pjesmama i kraćim novelama. Naslovnu stranu i ilustracije izradio je I. Rezek.

Inače kalendar je dobro i tehnički opremljen te se prodaje uz vrlo skromnu cijenu.

IZ DRUŠTVA „ISTRĂ“ U ZAGREBU

ZAPOSLENJE ZA NEZAPOSLENE EMIGRANTE.

Društvo »Istra« u Zagrebu u stanju je da zaposi više radnika brodogradilišne struke i to brodograditelje željezu, brodski mehaničari i radnici za cilevi. Besplesni radnici te struke mogu se javiti tajništu društva »Istra« u Zagrebu.

CLANSKI SASTANAK

Sazivlje se članski sastanak za 23. o. m. u 10 sati prije podne u društvenim prostorijama — Trg Kralja Aleksandra br. 4 — radi dogovora za održavanje prosvjetnih tečajeva.

PREDAVANJE

U subotu 15. o. m. u 8 sati naveče održat će se predavanje u društvenim prostorijama o Karadjordjevom ustanku i Karadjordjevima, na koje se poziva sve članove društva »Istra«.

NIKOLINSKO VEĆE OMLADINSKE SEKCije DRUŠTVA »ISTRĂ« U ZAGREBU

Omladinska Sekcija društva »Istra« pripreduje dne 9 dec. u 4 sata poslije podne u dvorani Učiteljskog Doma, Trg Kralja Aleksandra, svoje običajeno Nikolinsko veće sa plesom. Za ugodnu zabavu brine se odbor. Umoljavamo sve članove i prijatelje da dodiju na ovu priredbu u što većem broju. Darove prima u tajništvu društva »Istra« g. Božić.

Odbor

IZ PJEVAČKOG ZBORA »ISTRĂ«.

Umoljavaju se pjevači (naročito basi), da dolaze redovito na pjevačke vježbe, jer će naš zbor u skoro vrijeme javno nastupiti. Naš će zbor pjevati na priredbi Ženske sekcije Jug. Matice, dne 16. o. m. i. Zajednički Vilčet, šol. uprav. — Prevore... — din 8.50